

Marginalizacija seksualnih manjina u Republici Hrvatskoj

Božičević, Sandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:654904>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Sandra Božičević

MARGINALIZACIJA SEKSUALNIH MANJINA U REPUBLICI
HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

prof.dr.sc. Zoran Šućur

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POVIJEST POLOŽAJA SEKSUALNIH MANJINA.....	1
2.1. Počeci borbe za prava seksualnih manjina.....	1
2.2. Položaj seksualnih manjina u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata	3
2.3. Utjecaj nacionalnog identiteta i religije u Hrvatskoj tijekom 90-ih.....	4
3. NEJEDNAKOST SEKSUALNIH MANJINA U PRAVNOM PORETKU RH.....	5
3.1. Ustavno načelo jednakosti i definicija braka	5
3.1. Regulacija prava seksualnih manjina unutar Europske unije.....	7
3.2. Zakonsko uređenje istospolnih zajednica.....	7
3.3. Primjena antidiskriminacijskih zakona u Hrvatskoj	9
3. DRUŠTVENI ASPEKTI MARGINALIZACIJE SEKSUALNIH MANJINA.....	11
3.1. Socijalna isključenost seksualnih manjina	11
3.2. Negativni stavovi prema seksualnim manjinama.....	14
3.3. Stavovi društva prema istospolnom roditeljstvu	16
3.4. Tajenje seksualne orijentacije i rodnog ideniteta	18
4. ZAKLJUČAK.....	19
5. LITERATURA	20

Marginalizacija seksualnih manjina u Republici Hrvatskoj

Sažetak:

Ovim radom se nastoji obuhvatiti položaj seksualnih manjina tijekom povijesti, njihova borba za jednak položaj u društvu te njihov trenutni položaj. Povijesni dio obuhvaća prvi pokret za prava seksualnih manjina u SAD-u, kao i njegov utjecaj na pokretanje nacionalne rasprave o pravima manjine. Posebni osvrt na Hrvatsku obuhvaća utjecaj tradicionalnih vrijednosti i Katoličke Crkve na povijesni i trenutni položaj seksualnih manjina. Sklonost hrvatskog društva prema negativnim stavovima je vidljiva kroz nejednaki položaj manjine u pravnom sustavu i diskriminacijske odredbe. LGBTIQ+ zajednice su u postupku zalaganja za jednaka prava potaknule javnu raspravu o svojem položaju u društvu. Nedostatak edukativnih programa u obrazovnom sustavu umanjuje šanse za razvoj tolerancije prema manjini. Pripadnici manjine tijekom odrastanja skrivaju svoju seksualnost kako bi se uklopile u heteronormativno društvo. Osobe koje su otvorene prema vlastitoj seksualnosti češće doživljavaju diskriminaciju i nasilje koje rijetko prijavljuju zbog nepovjerenja u sustav. Socijalnu podršku pronalaze u LGBTIQ+ udrugama gdje se kolektivno bore za ravnopravni status građana u društvu.

Ključne riječi: seksualne manjine, LGBTIQ+, seksualna orijentacija, rodni identitet, ravnopravnost

Marginalization of sexual minorities in the Republic of Croatia

Abstract:

This work covers the position of sexual minorities throughout history, their battles for equality and their current position in society. The historical section covers the first movement for the rights of sexual minorities in the US, as well as its influence in the national debate regarding their rights. Sections regarding Croatia include the influence of traditional values and the Catholic Church on the historical and current position of sexual minorities. Croatian society's tendency towards negative attitudes is visible through the unequal position of minorities in the legal system and discriminatory provisions. In the process of advocating for equal rights, LGBTIQ+ communities have encouraged a public debate about their position in society. The lack of educational programs in the educational system reduces the chances of increasing tolerance towards the minority. Members of the minority hide their sexuality to fit into a heteronormative society. People who are open about their sexuality often experience discrimination and violence which they rarely report due to distrust in the system. They find social support in LGBTIQ+ associations where they collectively fight for the equal status of citizens in society.

Key words: sexual minorities, LGBTIQ+, sexual orientation, gender identity, equality

Izjava o izvornosti

Ja, Sandra Božičević, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Ime i prezime: _____ Sandra Božičević _____

Datum: _____ 26. rujna 2022. _____

1. UVOD

Seksualnost je dugo vremena obilježena kao tabu tema o kojoj se nije razgovaralo u društvu. Spominjanje seksualnosti i seksualne orijentacije se smatralo nemoralnim i neprimjerenim, stoga su različitosti ostajale prikrivene od društva. Otkrivanje seksualne orijentacije je dovodilo do zgražanja i kazni za pojedince. U suvremenom dobu su seksualne manjine izašle iz skrivanja kako bi pobile svjetonazor isključivo heteroseksualnog društva. Prema njihovom zagovaranju, drugačija seksualna orijentacija i rodni identitet ne predstavljaju bolest i abnormalnost, već normalnu različitost među ljudima. Ovim radom se nastoji obuhvatiti povijesni razvoj položaja seksualnih manjina i kretanje društva prema prepoznavanju seksualnih manjina kao oblika partnerstva. Poseban osvrt će biti na hrvatskoj povijesti, utjecaju borbe za nezavisnost te važnost religije i održavanja tradicije u hrvatskom društvu. Jedno od trenutnih izazova u Hrvatskoj su podvojena mišljenja vezana uz istospolno roditeljstvo. Dvije kritike usmjerene prema roditeljstvu su strah od prijenosa seksualne orijentacije na dijete te zabrinutost da će dijete postati žrtva nasilja zbog svojih roditelja. Hrvatska se, prema istraživanjima EU, trenutno svrstava među države s višom razinom homofobije u Europskoj Uniji (Jugović i Ančić, 2013; Takacs i Szalma, 2013; prema Huić i sur., 2015). Nekoliko istraživanja potvrđuje povezanost određenih socio-demografskih čimbenika i negativnih stavova pojedinaca, a najznačajniji su desno političko opredjeljenje i religioznost. Seksualne manjine često doživljavaju diskriminaciju i nasilje u društvu. Međutim, oni često ostaju neprijavljeni ili se ne smatraju nasiljem iz mržnje. Govor mržnje također ostaje neprimjetan od strane društva iz razloga što se brani pravom na slobodu govora. Ovim radom će se nastojati ukazati na moguće metode suzbijanja diskriminacije i nasilja, prevencije, razvijanja tolerancije, ali i poticanje seksualnih manjina na obraćanje tijelima u slučaju povrede njihovih prava.

2. POVIJEST POLOŽAJA SEKSUALNIH MANJINA

2.1. Počeci borbe za prava seksualnih manjina

Seksualne manjine na globalnoj razini obilježava povijest represije, skrivanja, kao i proganjanja. Od srednjeg vijeka su brak i potomstvo predstavljali centralne

vrijednosti društva, stoga su sve seksualne radnje van institucije braka bile smatrane kriminalnim i nemoralnim (Hekma 1989; prema Dronjić 2016). Biti pripadnik seksualne manjine je ujedno značilo i strahovanje za vlastiti život. Homoseksualci su uz Židove i Rome bili jedni od najbrojnijih žrtava njemačkih koncentracijskih logora (Vučković Juroš, 2015), te su i danas prisutne kazne smrću uglavnom u azijskim i afričkim zemljama ((Itaborahy i Zhu, 2014; prema Vučković Juroš, 2015). Značajna prekretnica povijesne represije seksualnih manjina započinje drugom polovicom 20. stoljeća u SAD-u. Dodatni poticaj ovom pokretu su bile Kinseyjeve studije o seksualnosti koje su izdane krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina. One su utvrdile kako je homoseksualnost „puno učestalija nego što se to dotada u konzervativnoj poslijeratnoj Americi smatralo“ (Mondimore, 2003, prema Vučković Juroš, 2015). Time su studije pomogle argumentiranju homoseksualnosti kao jednim od oblika prirodnih spolnih ponašanja, protivno tadašnjem pukom vjerovanju u nastranost pojedinaca, te brisanju homoseksualnosti iz popisa psihičkih poremećaja 1973. godine (Mondimore, 2003, prema Vučković Juroš, 2015). Supkultura homoseksualaca je, po uzoru na pokrete za prava žena i crnaca, počela snažiti i zahtijevati osnovna građanska prava. Učestali sukobi i pokušaji represije od strane policije su ubrzo doveli i do povećanja medijske pozornosti. Jedna od najpoznatijih prepreka pokretu homoseksualaca bila je pojava AIDS-a osamdesetih godina za koju se vjerovalo da je isključivo homoseksualna bolest. Veliku su uzbunu stvarale krive informacije, te su dovele i do zatvaranja gay barova, kupelji i drugih mjesta mogućih okupljanja (Dronjić, 2016). S druge strane, takvo stanje je pokrenulo suradnju gay-eva i lezbijki u povorci na Washington 1987. godine s ciljem osvještavanja javnosti o krizi AIDS-a te o nejednakosti LGBTIQ+ pripadnika u društvu (D'Emilio, 2000; prema Vučković Juroš, 2015). Rasprava o pravima seksualnih manjina je jačala na globalnoj razini, time i u Europi. Danska je 1989. godine postala prvom zemljom koja je omogućila istospolnim partnerima sklapanje registriranog partnerstva te prvom europskom zemljom koja je dopustila posvajanje djece od strane istospolnih partnera (Vučković Juroš, 2015). Druge nordijske zemlje su ubrzo nakon Danske uvele registrirano partnerstvo, a Nizozemska je 2001. godine postala prva zemlja koja je legalizirala istospolne brakove (Waalwijk, 2001; prema Vučković Juroš, 2015).

2.2. Položaj seksualnih manjina u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata

Progoni seksualnih manjina su se izvršavali i u komunističkom režimu Jugoslavije putem sudskih procesa i zatvorskih kazni. Vrhuncem progona se smatra razdoblje pedesetih godina nakon Drugog svjetskog rata kada je muška homoseksualnost određena kao kazneno djelo (Vuletić, 2003). Kažnjavanje vezano za seksualni moral nije bilo prioritet u vrijeme kada se smatralo bitnijim kazniti ratne zločince i protudržavna djelovanja za vrijeme Drugog svjetskog rata. Međutim, stupanjem novog Kaznenog zakona 1951. započinje kriminaliziranje muške seksualnosti, dok se ženska homoseksualnost ne kriminalizira (Vuletić, 2003). U razdoblju od donošenja navedenog zakona i 1977. godine, osuđeno je 500 muškaraca za takozvani „protuprirodni blud“, od kojih je 200 osuđeno u Hrvatskoj (Kamber, 2019). Već početkom šezdesetih godina se kazne smanjuju na jednu godinu zatvora s obzirom da se homoseksualnost više nije smatrala teškom povredom morala. Sedamdesetih je započeo pokret u SAD-u za osnovna građanska prava homoseksualnih manjina, a time i rasprava u Jugoslaviji, odnosno Hrvatskoj, o njihovom položaju. Postavljalo se pitanje o opravdanosti kažnjavanja spolnog ponašanja dvoje odraslih osoba koje su dobrovoljno ušle u odnos. Slovenija je prva donijela promjenu kaznenog zakona 1977. godine kojom se dekriminalizira muška homoseksualnost te su njenim stopama krenule Hrvatska, Vojvodina i Crna Gora (Vuletić, 2003). Slovenija je bila područje prvih gay i lezbijskih pokreta odnosno organizacija u području Jugoslavije, a pod utjecajem se nalazila i susjedna Hrvatska (Vuletić, 2003). Međutim, kaznene reforme su se razlikovale po republikama. U Hrvatskoj je dobna granica pristanka na homoseksualni odnos bila 18 godina, dok je u Sloveniji bila 14 godina (Kamber, 2019). Također, dekriminaliziranje homoseksualnosti nije predstavljalo poticanje homoseksualnosti kao normalnosti u društvu, već se radilo o potrebi tolerancije na postojeće društvene pojave (Kamber 2019). U Hrvatskoj nije došlo do većeg prihvaćanja od strane društva niti se dovodilo u pitanje izjednačavanja prava heteroseksualnih i homoseksualnih osoba. S druge strane, dekriminalizacija je skinula etiketu kriminalaca sa pripadnika seksualnih manjina i omogućila njihovo izražavanje bez straha kazne zatvora i progona (Kamber 2019). U vrijeme pregovora vezanih za ulazak Hrvatske u Europsku uniju, LGBTIQ+ zajednica je aktivnije počela zagovarati svoja prava i položaj u društvu. Značajna je 2002. godina kada je

organiziran prvi „gay pride“ prosvjed u Zagrebu u kojemu je iskazana podrška sugrađana, medija i političkih tijela. Prosvjed se pokazao dobrim pokretačem za daljnje osnivanje udruga, inicijativa, festivala i internetskih portala, kao i za sudjelovanje u javnim raspravama i radnim grupama za izradu odnosno izmjenu zakona vezanih za prava seksualnih manjina (Đurin, 2018).

2.3. Utjecaj nacionalnog identiteta i religije u Hrvatskoj tijekom 90-ih

Važni događaji koji su oblikovali nacionalni identitet Hrvata su proglašenje nezavisnosti 1991. prve godine i Domovinski rat koji je slijedio. Pad nataliteta i povećana smrtnost su doveli u pitanje održivost nacionalnog identiteta Hrvata, kao i veliki broj izbjeglica i prognanika koji su tražili utočište u Hrvatskoj za vrijeme ratnog stanja. Strah od izumiranja nacije, kojoj je u prije 1990. godine natalitet bio u padu, doveo je do provođenja politike seksualnosti kojom se poticalo građane na pojačanu reprodukciju (Žarkov, 2007; prema Đurin 2012). Time je donesen Program demografskog razvoja 1995. godine, uz izjavu tadašnjeg ministra obnove i razvoja Jure Marića, kako je demografski razvoj jedna od najodgovornijih zadaća Republike Hrvatske danas te kako rast populacije predstavlja počast žrtvama rata koje su se borile za samostalnost Hrvatske (Đurin, 2012). Važnost seksualne orijentacije u kontekstu nacionalnog identiteta leži u tome što se dugo vremena smatralo kako se nacija održava potomcima, odnosno krvnim srodstvom. Biti pripadnik seksualne manjine je značilo završetak obiteljske grane i poticaj već prisutnom padu nataliteta. Značajan utjecaj u hrvatskom društvu također ima Katolička Crkva. Njezino vjersko učenje zagovara instituciju braka i rađanje djece te se protivi pobačajima, samačkom životu i homoseksualnosti (Đurin, 2012). Homoseksualnost se prema mnogim vjerskim učenjima smatra jednim od oblika bludnosti koji ne pridonosi rastu populacije i ugrožava instituciju braka. Analize udžbenika iz vjeronauka pokazuju kako se u njima homoseksualnost predstavlja kao čin protivan prirodi i prirodnim zakonima, odnosno kao bolest ili grijeh. Homoseksualnost se spominje kao grijeh protiv božje zapovijedi: „Ne sagriješi bludno!“, te se svrstava uz prostituciju, masturbaciju, pornografiju, pedofiliju i silovanje (Periš, 2005; prema Đurić, 2012). Ovakvo naučavanje potiče uvjerenje kako je homoseksualnost izbor, te se zanemaruju genetski faktori koji utječu na razvoj istospolne privlačnosti. U

udžbenicima gdje se priznaju biološki čimbenici, s druge strane, postoji uvjerenje da se homoseksualnost može odnosno treba izliječiti. Ključnim oblikom rehabilitacije se smatra odgoj u heteroseksualnoj obitelji gdje će otac i majka usmjeriti dijete prema ispravnoj odnosno prirodnoj rodnoj i spolnoj pripadnosti. Uz to, autor udžbenika navodi kako „osoba ne mora biti kriva što ima homoseksualnu sklonost i zato je ne smijemo osuđivati, nego prihvaćati s poštovanjem i suosjećanjem. No ona se mora suzdržavati od homoseksualne prakse i živjeti spolnu čistoću.“ (Periš, 2005; prema Đurić, 2012). Takvim poučavanjem se stvara paradoks u kojemu se seksualne manjine, prema kršćanstvu, prihvaćaju samo pod uvjetima u kojima se one prisiljavaju biti heteroseksualne orijentacije u svrhu ispunjenja vjerskih vrijednosti.

3. NEJEDNAKOST SEKSUALNIH MANJINA U PRAVNOM PORETKU RH

3.1. Ustavno načelo jednakosti i definicija braka

Ustavno načelo jednakosti predstavlja „jednaka prava i slobode pred zakonom“, i predstavlja jedno od 12 najviših vrijednosti hrvatskog ustavnog poretka (Barić, 2013). Prema članku 14. Ustava „Svatko ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama“. Jednakost na osnovi spola predstavlja ravnopravnost žena i muškaraca prema Ustavu, dok seksualne manjine spadaju u druge osobine odnosno nisu izričito navedene. Između 2009. i 2010. godine su nevladine organizacije, koje se bave zaštitom ljudskih prava, predložile da se osnova seksualne orijentacije izričito navede u Ustavu. Prijedlog je bio usvojen od strane SDP-a, ali je kasnije odbijen iz razloga „političke kontraproduktivnosti u još uvijek pretežito patrijarhalnom društvu“ (Barić, 2013). Iako je 2008. donesen Zakon o suzbijanju diskriminacije kojima se štite seksualne manjine od diskriminacije na temelju spolne orijentacije odnosno rodnog identiteta, doneseni su drugi zakoni koji ne slijede antidiskriminacijska načela (Vučković Juroš, 2015). S obzirom da Ustav kao najviši akt ne navodi izričitu zabranu nejednakog postupanja prema seksualnim manjinama, zakoni koji će biti navedeni u ovom radu su i dalje pravno valjani. Također, jedno od značajnih prava

koje jamči Ustav je pravo slobode izražavanja i udruživanja. Međutim, pravo slobode izražavanja se ne smije koristiti kao opravdanje za govor mržnje i poticanje na nasilje prema određenim skupinama (Ljubičić, 2015). U kršenju ovog prava su se tijekom godina pojavljivali pojedinci zbog javnih homofobnih i degradirajućih izjava usmjerenih prema seksualnim manjinama, nazivajući ih „bolesnima“. Neslaganje o položaju seksualnih manjina u društvu je postalo izraženije 2013. godine. Tom događaju je prethodio prijedlog Zakona o životnom partnerstvu od strane udruge Zagreb Pride kojim se tražila regulacija obiteljskog života istospolnih partnera (Đurin, 2017). Prijedlog je aktivirao Katoličku Crkvu, određene udruge i političke stranke na javnu raspravu radi zaštite tradicionalne obitelji. Udruga „U ime obitelji“ je 2013. inicirala prikupljanje potpisa građana o pokretanju referenduma s ciljem uvođenja definicije braka iz Obiteljskog zakona kao „zajednice žene i muškarca“ u Ustav RH. Prikupljeno je dovoljno potpisa za pokretanje prvog referenduma (Petrašević i sur., 2017). Na glasovanje je izašlo 37,89% birača od kojih je 65,75% glasalo za definiciju braka kao zajednice žene i muškaraca, a 33,63% protiv (Đurin, 2017). Rezultatima referenduma je očuvana tradicionalna definicija braka te se zabranjuju istospolni brakovi prema najvišem aktu države. S jedne strane se govorilo o očuvanju tradicionalne institucije braka, s druge strane na ugrožavanje ljudskih i manjinskih prava ovom promjenom (Petrašević i sur., 2017). Institut braka je jedan od povijesno najdugotrajnijih institucija u društvu putem koje dvije osobe suprotnog spola ugovorno sklapaju zajednicu. Međutim, protivljenje istospolnim brakovima nije usmjereno protivljenju jednakim pravima koje bi istospolni partneri uživali kroz sklapanje životnog partnerstva (Sesardić, 2007). Tematika spolne i rodne različitosti se i dalje smatra novijom pojavom u društvu, stoga se nastoji očuvati stabilnost institucije braka. Također se postavlja pitanje do koje granice se institut braka može proširiti, odnosno gdje se povlači granica kod kriterija ljubavi. (Sesardić, 2007). Referendum je važna sastavnica demokratskog društva, a prema rezultatima je vidljivo da većina društva nije spremna na radikalnu promjenu definicije braka. Ustavni sud je komentirao promjenu navodeći kako su hrvatski instituti braka i obitelji, bez obzira na uvedenu definiciju, usklađeni s europskim pravnim standardima (Petrašević i sur., 2017).

3.1. Regulacija prava seksualnih manjina unutar Europske unije

Regulacija prava seksualnih manjina unutar Europske unije je vrlo raznolika među državama članicama. S obzirom da Europska unija ima prvenstveno ulogu usmjeravanja država članica prema jedinstvenom međunarodnom standardu, ona nema ovlasti prisilno regulirati pravne okvire država članica. Iz tog razloga se teško može postići sveobuhvatni zajednički pravni okvir unutar Europske unije kojim bi istospolne zajednice uživale jednaka prava unutar svih država članica. Međutim, Europska unija nastoji ujednačiti vrijednosti i standarde na temelju kojih zakonodavci članica uređuju vlastiti pravni poredak. Neki od bitnih izvora EU kojima je Hrvatska obvezana su Rezolucija Europskog parlamenta o planu EU protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta, Rezolucija Europskog parlamenta o homofobiji u Europi te Preporuke Odbora ministara/ministrica Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta (Ljubičić, 2015). Različitost pravnih okvira među državama je također dovela u pitanje priznavanje istospolnih brakova odnosno registriranih partnerstva unutar država članica u kojima oni nisu sklopljeni, dopušteni ili su drugačije regulirani. Člankom 9 Povelje o temeljnim pravima Europske unije je određeno kako se istospolni partneri mogu pozivati na domaće zakonodavstvo unutar kojeg su ostvarili pravo na brak i osnivanje obitelji. Uz navedeno, člankom 21 se zabranjuje svaki oblik diskriminacije na temelju spolne orijentacije (Petrašević i sur., 2017). Iako istospolni brakovi nisu dopušteni u svim državama članicama, vidljiv je porast u pravnom prepoznavanju istospolnih partnera kao oblika vanbračne obitelji. Primjeri pravno priznatih oblika su registrirano partnerstvo odnosno životno partnerstvo u Hrvatskoj (Petrašević i sur., 2017).

3.2. Zakonsko uređenje istospolnih zajednica

Prvim značajnijim pomakom nakon dekriminalizacije homoseksualnosti 1977. godine se smatra donošenje **Zakona o istospolnim zajednicama** 2003. godine. Članak 2. Zakona o istospolnim zajednicama (2003) definira istospolne zajednice kao „životne zajednice dviju osoba istog spola koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine, te koja se temelji na

načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera.“. Međutim, problem se javljao u njegovoj primjeni. Njegovi učinci su se odnosili na pravo uzdržavanja i imovinske učinke uz uvjet da se postojanje istospolne zajednice može dokazati na sudu (Vučković, 2015). Ovaj zakon se danas smatra dobrom podlogom za daljnju nadogradnju prava seksualnih manjina, ali se u vrijeme njegove primjene pokazao nezadovoljavajućim. U primjeni, službeno nije bila zaključena ijedna istospolna zajednica (Petrašević i sur., 2017). Nadalje, početkom 2012. godine je započela rasprava o prijedlogu **Zakona o medicinskoj potpomognutoj oplodnji**. Prijedlog ovog zakona je bio važan za seksualne manjine zbog moguće nove regulacije kojom bi žene u istospolnoj zajednici mogle začeti dijete ovim postupkom (Vučković Juroš, 2015). S druge strane, otvaranje mogućnosti istospolnim partnerima da osnivaju obitelj je izazvala snažan otpor Katoličke Crkve i konzervativnih strana. Brojne udruge vjernika su u suradnji sa Katoličkom Crkvom nastojale zaustaviti donošenje Zakona o medicinskoj potpomognutoj oplodnji prikupljajući potpise za referendum o navedenom zakonu (Đurin, 2017). U konačnici nije bilo prikupljeno dovoljno potpisa. Međutim, u donesenom zakonu je navedeno kako se potpomognuta oplodnja izričito ne omogućuje ženama u istospolnoj zajednici. Prema Zakonu o potpomognutoj oplodnji (NN 86/2012) čl. 10., st. 1. potpomognuta oplodnja se dopušta izričito ženi i muškarcu u braku ili izvanbračnoj zajednici, dok se u st. 2. dopušta ženama koje ne žive u braku, izvanbračnoj ili istospolnoj zajednici. Navedene stavke se mogu shvatiti kao oblik normativne diskriminacije žena na temelju spolne orijentacije i bračnog statusa. Također predstavljaju problem neusuglašenosti propisa sa **Zakonom o suzbijanju diskriminacije** (Juras, 2013; prema Vučković Juroš 2015). Iako su donošenje ustavne definicije braka i Zakona o potpomognutoj oplodnji pravno ojačale tradicionalne vrijednosti hrvatskog društva, politička tijela nisu mogla zanemariti postojanje seksualnih manjina koje su aktivno i kontinuirano zagovarale svoja prava. Iz tog razloga je 2014. godine nakon referenduma o ustavnoj definiciji braka donesen **Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola**. Donošenje ovog zakona predstavlja bitan korak prema potpunoj ravnopravnosti istospolnih partnera sa bračnim partnerima time što im omogućava registriranje zajednice te priznaje pravo na poštivanje obiteljskog života kao i gotovo sve učinke braka (Petrašević i sur.,

2017). Životno partnerstvo postaje zakonski priznato kao zajednica koja predstavlja obiteljski život uz brak, izvanbračnu zajednicu i neformalno životno partnerstvo. Iako istospolni partneri uživaju sva prava bračnih partnera, i dalje nisu mogli ostvariti pravo na zajedničko posvajanje djece (Vučković Juroš, 2015). Obiteljski život s djecom je jedino bio moguć u slučajevima gdje je jedan istospolni partner ujedno i roditelj djeteta iz prethodnog heteroseksualnog odnosa. Što se tiče mogućnosti udomljavanja i posvajanja, veće šanse su imale osobe koje su se predstavljale kao samci i skrivale svoju seksualnu orijentaciju. Međutim, Upravni sud u Zagrebu je 2019. godine donio važnu presudu u korist seksualnim manjinama. Događaj koji je prethodio presudi je započeo 2016. godine kada su životni partneri Mladen Kožić i Ivo Šegota podnijeli zahtjev za izdavanje mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje. Tadašnje Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku je njihov zahtjev odbilo na temelju sklopljenog životnog partnerstva. Upravni sud je obrazloženje Ministarstva odredilo diskriminatornim (A.Ž., 2022). Ministarstvo je podnijelo žalbu na presudu Upravnog suda, ali je ta žalba odbijena. Pravomoćnom presudom je istospolnim partnerima utvrđeno pravo na jednaku evaluaciju za posvojenje u kojoj se seksualna orijentacija ne smije koristiti kao kriterij odbijanja.

3.3. Primjena antidiskriminacijskih zakona u Hrvatskoj

Dva najznačajnija zakona za zaštitu i promicanje prava seksualnih manjina u Hrvatskoj su Zakon o suzbijanju diskriminacije i Zakon o ravnopravnosti spolova. Zakonom o ravnopravnosti spolova se zabranjuje diskriminacija na temelju spola, seksualne orijentacije te bračnog i obiteljskog statusa (Ljubičić, 2015). Uz navedeni zakon, Zakonom o suzbijanju diskriminacije (NN 112/2012, čl.1, st.2) se zabranjuje stavljanje osobe ili skupine u nepovoljniji položaj u usporedivoj situaciji na temelju zakonom zabranjenih osnova. Ovaj zakon je sveobuhvatniji za seksualne manjine iz razloga što se među zabranjenim osnovama navode osnove spola, rodnog identiteta i spolne orijentacije. U slučaju kršenja prava iz navedenih zakona, seksualne manjine imaju pravo na obraćanje nadležnim pravobraniteljima odnosno na sudsku zaštitu (Zakon o suzbijanju diskriminacije, NN 112/2012. čl.12, čl. 17). S obzirom da zakon navodi i mogućnost udruženih tužbi, LGBTIQ+ i druge dobivaju snažniji položaj u

prozivanju javnih osoba koje diskriminiraju odnosno pozivaju na diskriminaciju u svojem javnom djelovanju (Perger i sur. 2015). Iako su seksualne manjine pravno zaštićene navedenim zakonima, u praksi često ne prijavljuju diskriminaciju ili nasilje. Studije EU provedene u 2012. godini su pokazale kako 90% hrvatskih ispitanika nije prijavilo diskriminaciju te 79% nije prijavilo nasilje ili prijetnju nasiljem (Vučković Juroš, 2015). Najčešći razlozi neprijavlivanja su uvjerenje da se situacija neće promijeniti, ali i strah od otkrivanja svoje spolne orijentacije odnosno rodnog identiteta. Agencija Europske unije za temeljna prava (2020) je unutar svojeg istraživanja provela intervju vezane za položaj seksualnih manjina u Europskoj uniji. Navedena izjava je mišljenje pripadnice seksualne manjine iz Hrvatske u vezi prijavljivanja diskriminacije odnosno zlostavljanja.

Skeptična sam prema radu policije, odnosno, vjerujem da se nasilje u Hrvatskoj može prijaviti samo u slučaju kada je osoba pretrpjela teške fizičke ozljede ili se susrela sa diskriminacijom unutar javne institucije (gdje se počinitelj može točno utvrditi i diskriminacija se može detaljno opisati). (Hrvatska, lezbijka, 27).

(European Union Agency for Fundamental Rights, 2020:46).

Zbog nepovjerenja u sustav, seksualne manjine nastoje ostati prikrivene u društvu kako ne bi doživjele diskriminaciju i nasilje. Čak 73% ispitanika je izjavilo da izbjegava držati svog partnera za ruku u javnosti dok 62% ispitanika izbjegava posjećivati određena mjesta zbog straha od napada (Vučković Juroš, 2015). Važno je napomenuti da je zločin iz mržnje na temelju spolne orijentacije ili rodnog identiteta kazneno djelo prema Kaznenom zakonu donesenom 2013. godine. Međutim, protiv napadača se pokreću prekršajni postupci iako sadrže elemente kaznenog djela te su kazne često uvjetne. Prema EU studijama, 35% ispitanika je u Hrvatskoj doživjelo fizički napad ili prijetnje fizičkim nasiljem (Vučković Juroš, 2015). Ujedno je važno spomenuti istraživanje udruge Zagreb Pride 2013. godine u kojem je 73% ispitanika iz uzorka od 700 pripadnika seksualnih manjina doživjelo neki od oblika nasilja na osnovu svoje seksualne orijentacije, spolnog/rodnog identiteta odnosno rodnog izražavanja (Ljubičić, 2015). Zbog osjećaja nemoći od strane seksualnih manjina, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ima važnu ulogu u prozivanju diskriminacije, nasilja i govora mržnje u javnoj sferi. Svojim

djelovanjem pravobraniteljica ujedno nastoji osnažiti građane i seksualne manjine na prijavljivanje diskriminacije odnosno nasilja. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je opunomoćenica Hrvatskog sabora ovlaštena za praćenje provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije, kao i na postupanje u slučaju kršenja prava seksualnih manjina (Ljubičić, 2015). Institucija Pravobraniteljice je u razdoblju od 2011. do 2015. godine tijekom svog rada uočila otvorenu homofobiju unutar hrvatskog društva, ali i nedostatak javne osude za homofobne izjave. Govor mržnje se često brani pravom na slobodu govora te homofobija često prolazi nezapažena. Također spominje nedostatak edukativnih programa unutar obrazovnog sustava o ravnopravnosti spolova te prevenciji diskriminatornog ponašanja na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta (Ljubičić, 2015). Kako bi zakonodavni okviri postali efektivni u primjeni, potrebno je senzibilizirati društvo o pojavnosti diskriminacije i nasilja. Smanjivanje homofobije na široj razini je ključno za osnaživanje žrtava diskriminacije i nasilja da koriste pravnu zaštitu. Ministarstvo unutarnjih poslova je prvo prepoznalo važnost edukacije u prepoznavanju, otkrivanju i postupanju u slučajevima zločina iz mržnje u Hrvatskoj. Potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između MUP-a i Ureda za demokratske institucije i ljudska prava 2005. godine je uvedena tematika zločina iz mržnje u sve nastavne planove i programe policijskog obrazovanja (Petković i Kozjak Mikić, 2015).

3. DRUŠTVENI ASPEKTI MARGINALIZACIJE SEKSUALNIH MANJINA

3.1. Socijalna isključenost seksualnih manjina

Socijalna isključenost predstavlja neuspješnu integraciju pojedinca ili skupine u barem jednom od navedenih sustava: demokratsko-pravnom sustavu, radno-tržišnom sustavu, sustavu socijalne dobrobiti te sustavu obitelji i lokalne zajednice (Šućur, 2004; prema Vučković Juroš, 2015). Posljedice isključenosti su nejednaki pristup građanskim, ekonomskim, socijalnim i interpersonalnim resursima sustava van kontrole isključenih skupina. Kod demokratsko-pravnog sustava je važno izdvojiti kršenja prava seksualnih manjina na dostojanstvo, osobnu sigurnost te pravo na

jednakost pred zakonom. Iako su prava seksualnih manjina zaštićena Ustavom i zakonskim odredbama, LGBTIQ+ udruge upozoravaju na učestalo diskriminatorno ponašanje od strane državnih institucija (Vučković Juroš, 2015). Problem se pojavljuje u slučajevima nedosljedne primjene odredbi Zakona o suzbijanju diskriminacije od strane sudskih tijela, ali i od strane policijskih službenika. U određenim slučajevima su policijski službenici, osim neprivođenja počinitelja, sami vršili diskriminaciju i nasilje nad žrtvama koje su podnijele prijavu (Juras, 2013; prema Vučković Juroš, 2015). Zbog navedenih primjera nejednakog postupanja, seksualne manjine često ne prijavljuju diskriminaciju i nasilje. Unutar radno-tržišnog sustava, isključenost se odnosi na otežani pristup zaposlenju i ekonomskim dobrima (Šućur, 2004; prema Vučković Juroš, 2015). Prema rezultatima istraživanja Agencije EU za temeljna prava (2020), 17% hrvatskih pripadnika seksualnih manjina je doživjelo diskriminaciju prilikom traženja zaposlenja u posljednjih 12 mjeseci, a 17% ju je doživjelo na radnom mjestu. Međutim, ne postoji dovoljno službeno evidentiranih slučajeva. Razlog tome je neprijavlivanje diskriminacije, ali i odustajanje u sudskim postupcima (Vučković Juroš, 2015). Istraživanje koje je provela agencija Hendaal 2005. godine u 202 poduzeća (prema Vučković Juroš, 2015) pokazuje kako bi 66% poslodavaca odbilo zaposlenje homoseksualnoj osobi. Nadalje, prema rezultatima istraživanja Pulsa iz 2007. godine (prema Vučković Juroš, 2015) od 800 ispitanika, 49% smatra kako seksualnim manjinama treba zabraniti rad u javnim službama, a 67% bi zabranilo seksualnim manjinama rad s djecom u obrazovnom sustavu. Isključenje iz sustava socijalne dobrobiti se odnosi na otežani odnosno onemogućeni pristup davanjima i uslugama od strane države (Šućur, 2004; prema Vučković Juroš, 2015). Iako se ne može reći da su seksualne manjine neposredno zakinute u davanjima i uslugama, diskriminacija može utjecati na kvalitetu pružanja usluga posebice u sustavu obrazovanja i sustavu zdravstva (Vučković Juroš, 2015). Prema analizama udžbenika za akademsku godinu 2011/2012., većina udžbenika se ne dotiče teme seksualne različitosti osim u kontekstu HIV infekcija. Češće se tema pokriva u kontekstu vjeronauka gdje se pojam objašnjava prema teološkom učenju, a ne prema znanstvenim spoznajama (Vučković Juroš, 2015). Pokušaj uvođenja modula „Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje“ 2012. godine je doveo do protivljenja od strane

konzervativnih i religijskih grupa. Argumenti protivnika modula su se odnosili na poticanje homoseksualnosti, rodne ideologije, rane seksualizacije djece odnosno neprimjerenost prema dobi djece (Vučković Juroš, 2015). Unutar područja zdravstva, 67% ispitanika EU LGBT studije iz 2012. je skrivalo seksualnu orijentaciju zdravstvenom djelatniku (Vučković Juroš, 2015). Jedan od razloga je što određeni psihijatri i dalje vjeruju kako je homoseksualnost psihički poremećaj koji se može izliječiti (Cochran i sur., 2014; prema Vučković Juroš, 2015). U jednom slučaju iz Lopača 2008. godine, šesnaestogodišnjakinja je prisilno smještena u psihijatrijsku ustanovu gdje ju je tadašnja ravnateljica Marija Vulin liječila od homoseksualnosti u razdoblju od 5 godina (Juras i Grđan, 2009; prema Vučković Juroš, 2015). Nejednakost u obrazovnom sustavu može dovesti do otežane integracije unutar drugih sustava u odrasloj dobi, posebice radno-tržišnom te demokratsko-pravnom sustavu. Osim toga, manjinski stres i drugi psihološki problemi koje seksualne manjine doživljavaju se može pogoršati nejednakim pristupom unutar sustava zdravstva (Vučković Juroš, 2015). Vezano za obiteljski sustav i sustav lokalne zajednice, isključenost se odnosi na mogućnost održavanja veza i odnosa sa članovima obitelji, prijateljima i susjedima (Šućur, 2004; prema Vučković Juroš, 2015). Pripadnici seksualne manjine se suočavaju sa željom da ih vlastita obitelji prihvati, ali i strahom od nerazumijevanja i odbacivanja. Ponekad sami članovi obitelji postanu počinitelji emocionalnog i fizičkog nasilja prema pripadniku manjine. Prema EU LGBT studiji iz 2012., 9% ispitanika je doživjelo najteži oblik uznemiravanja od strane člana obitelji ili kućanstva, dok je 11% ispitanika doživjelo najteži oblik nasilja odnosno prijetnje nasiljem (Vučković Juroš, 2015). U kontekstu lokalne zajednice, rezultati Europske studije vrednota iz 2008. godine pokazuju kako 49,4% ispitanika ne želi imati homoseksualce kao susjede (Vučković Juroš, 2015). Rezultati ukazuju na veću socijalnu distancu prema seksualnim manjinama nego prema još jednoj stigmatiziranoj manjini, Romima, gdje navedenu skupinu ne želi za susjeda 23,3% ispitanika (Vučković Juroš, 2015). Kao važnim izvorima socijalne podrške su se pokazale razne LGBTIQ+ udruge i prijateljske veze. Uz to, razina razumijevanja i prihvaćanja je veća unutar gradova nego unutar malih mjesta, stoga je migracija jedna od strategija suočavanja sa stigmatizacijom (Peumans, 2012; prema Vučković Juroš, 2015).

3.2. Negativni stavovi prema seksualnim manjinama

Kako bismo razumjeli zakonodavne okvire unutar Hrvatske, potrebno je sagledati kakvi su stavovi društva unutar kojega su doneseni. Referendum proveden 2013. godine je jedan od primjera gdje se hrvatsko društvo izjasnilo o položaju seksualnih manjina unutar konteksta braka. Stavovi koji prevladavaju u društvu su važan faktor putem kojeg se nastoje predvidjeti sklonosti negativnim ponašanja, sklonosti proaktivnim ponašanjima, ali i smjeru promjena. Veliki broj međunarodno provedenih istraživanja poput Europske studije vrijednosti, Europske socijalne studije te International Social Survey Programme ukazuju na dominantno negativne stavove prema seksualnim manjinama u hrvatskom društvu. Time se Hrvatska svrstava među zemlje s većom pojavom homofobije u Europi (Jugović i Ančić, 2013; Takacs i Szalma, 2013; prema Huić i sur., 2015). Homofobija predstavlja iracionalan strah odnosno negativan stav prema seksualnim manjinama (Zulević 2001; prema Spahić, 2012). Homofobnim stavovima mogu biti pogođene i osobe koje nisu pripadnik seksualne manjine, ali su percipirane kao pripadnici zbog njihovih fizičkih, bihevioralnih ili drugih karakteristika. Posljedice negativnih stavova su povećani rizik od diskriminacije, marginalizacije i socijalnog isključivanja navedenih skupina. Homofobija je nerijetko ukorijenjena u društvo do razine gdje većina ljudi ne primjećuje odnosno ne prepoznaje njenu prisutnost (Spahić, 2012). Brojna domaća i međunarodna istraživanja su nastojala otkriti koji su socio-demografski faktori povezani sa negativnim stavovima prema seksualnim manjinama. Rezultati pokazuju kako negativnije stavove imaju (Huić i sur., 2015):

- muškarci, posebice prema gay osobama,
- osobe starije životne dobi,
- osobe nižeg stupnja obrazovanja,
- religiozne osobe,
- i osobe konzervativnog političkog opredjeljenja.

Negativni stavovi muškaraca prema gay osobama se mogu objasniti tradicionalnim pogledom na rodne uloge. Među osobama muškog spola se također odvajaju „pravi muškarci“ od ostalih muškaraca (Spahić, 2012). Seksualne manjine često trpe predrasude i osude zbog neuklapanja u očekivane uloge spola kojem pripadaju.

Jedno od poznatih pitanja koje se postavlja homoseksualnim parovima je upravo „tko je muško, a tko je žensko u vezi?“ (Spahić, 2012). Nadalje, dva faktora koja su se pokazala najznačajnijima u predviđanju ponašanja su razina religioznosti i političko usmjerenje (Huić i sur., 2015). Oba faktora u suštini teže tradicionalnim vrijednostima. Iz njihovog svjetonazora, omogućavanje ravnopravnog položaja seksualnih manjina predstavlja propast ispravnog poretka obiteljskog života i rodni uloga. Kao što je već navedeno u radu, Katolička Crkva ima značajan utjecaj u hrvatskom društvu. Njezin svjetonazor o seksualnim manjinama je u većem broju podržan od strane hrvatskog društva. Prema Huić i suradnicama (2015), ključan faktori u promjeni stavova su direktni kontakt sa pripadnicima seksualnih manjina te edukativni i preventivni programi unutar obrazovnog sustava. U Hrvatskoj je pokrenut mnogi broj inicijativa, programa i kampanja usmjerenih prema poboljšanju pozicije LGBTIQ+ zajednice od strane nevladinih udruga. Jedna od najpoznatijih LGBTIQ+ udruga je „Dugine obitelji“. Njezini ciljevi su promicanje razvoja tolerancije i prihvaćanja različitosti te unaprjeđenje kvalitete života LGBTIQ+ obitelji (Grden, 2021). Udruga je objavila šest slikovnica unutar kojih se kao glavni likovi pojavljuju djeca sa svojim istospolnim roditeljima. Mladen Kožuh i Ivo Šegota, prvi istospolni udomitelji u RH, su članovi udruge te su uz njenu podršku uspjeli postati udomitelji. Udruga LORI (Lezbijska organizacija Rijeka), bez obzira na njezin naziv, obuhvaća cijelu LGBTIQ+ zajednicu. Ona provodi mnoge projekte i događaje te ostvaruje suradnju s drugim LGBTIQ+ udrugama u Hrvatskoj i inozemstvu (Grden, 2021). Jedan od značajnih projekata je pružanje psihološke pomoći seksualnim manjinama. Iskorak organizacija koristi svoju medijsku platformu s ciljem promoviranja LGBTIQ+ zajednice i autentičnog slobodnog življenja (Grden, 2021). Osim borbe za ravnopravnost, 2018. godine je započela s istraživanjem o spolno prenosivim bolestima odnosno o spolnom zdravlju seksualnih manjina. Kako bi udruge mogle obuhvatiti širu populaciju, potrebna je suradnja obrazovnog sustava i udruga u pružanju edukativnih programa u školama. Vezano za direktni kontakt sa pripadnicima seksualnih manjina, istraživanje Huić i suradnica (2015) je pokazalo kako osobe s direktnim kontaktom imaju više razumijevanja, znanja i pozitivnije stavove prema seksualnim manjinama. Direktni kontakt može biti sa članovima uže i šire obitelji, prijateljima ili poznanicima koji su pripadnici

seksualnih manjina. Kako bi programi bili efektivni, potrebno je omogućiti priliku osobama s negativnim stavovima na pozitivan kontakt sa pripadnicima (Huić i sur., 2015). Međusobna razmjena iskustava i znanja može dovesti do smanjenja straha od nepoznatog, ali i promjene negativnih stavova.

3.3. Stavovi društva prema istospolnom roditeljstvu

Jedna od trenutnih tabu tema je pravo seksualnih manjina na osnivanje obitelji s djecom odnosno posvajanje i udomljavanje. Kamenov i suradnice (2019) su provele istraživanje kako bi otkrile kakvi su stavovi prema istospolnom roditeljstvu u Hrvatskoj. Uzorak se sastojao od 1,162 ispitanika od kojih su 992 bile osobe heteroseksualne orijentacije. Prosječna dob ispitanika je 34.5 godina, a 79.7% ispitanika ima visoko obrazovanje. Rezultati su pokazali kako ispitanici imaju neutralne to blaže pozitivne stavove prema pravu istospolnih partnera na roditeljstvo. Pozitivniji stavovi su izraženi prema lezbijskim parovima (51%), zatim prema gay parovima (48%). Vezano za socio-demografske čimbenike, potvrđeno je da su manje otvorene muške osobe, religiozne osobe, osobe konzervativnog političkog opredjeljenja, ali i osobe koje su same roditelji. Razina obrazovanja i dob ispitanika se nisu pokazala značajnima. Nedostatak istraživanja je neobuhvatnost cijele populacije. Većinski broj ispitanika ima karakteristike koje su prethodnim istraživanjima utvrđene kao prediktori pozitivnijih stavova (primjerice, 80% ispitanika su žene). Rasprava je često vezana uz dobrobit djeteta unutar istospolne obitelji. S jedne strane, društvo smatra da će dijete kroz odgoj usvojiti seksualnost i kulturu svojih roditelja. S druge strane, postoji zabrinutost da će dijete zbog svojih roditelja postati žrtva fizičkog i verbalnog nasilja od strane okoline. Trenutna istraživanja negiraju utjecaj istospolnog roditeljstva na spolnu orijentaciju djeteta. Također, rezultati pokazuju kako za zdrav psihosocijalni razvoj djeteta nije važan spol odnosno spolna orijentacija roditelja, već bliski, pozitivni i podržavajući odnosi roditelja s djetetom (Patrčević i Ernečić, 2020). Richard Green je autor knjige „LGBT Families: the ultimate teen guide“ specijaliziran u području transseksualnosti i homoseksualnosti. Unutar knjige uspoređuje odrastanje u istospolnoj zajednici sa odrastanjem u rasno integriranoj obitelji. Ono što se pokazalo zajedničkim je

otvorenost, lakše prilagođavanje i prihvaćanje različitosti. (Apelqvist, 2013; prema Grden, 2021). Dijete može odrastati kao heteroseksualna osoba sa homoseksualnim roditeljima jednako kako dijete može odrastati kao homoseksualna osoba sa heteroseksualnim roditeljima. Protivno uvjerenjima, djeca usvajaju toleranciju, a ne seksualnu orijentaciju svojih roditelja. Abbie Goldberg u svojoj knjizi o istospolnom roditeljstvu nadodaje kako istospolni partneri mogu biti motiviraniji roditelji od heteroseksualnih. Objašnjenje tome je borba koju istospolni partneri moraju proći kako bi dobili šansu od strane društva i državnih tijela da postanu roditelji djeteta. Heteroseksualni partneri ne moraju prolaziti jednake prepreke te mogu slučajno postati roditelji kroz seksualnu aktivnost (Apelqvist, 2013; prema Grden, 2021). Uvjerenje koje se često pojavljuje unutar društva je važnost muške uloge i ženske uloge u obitelji. Većina pripadnika seksualnih manjina su tijekom života doživjeli neki od oblika diskriminacije i nasilja zbog neispunjavanja očekivanih rodnih uloga društva. Takvo iskustvo može pomoći u odgoju djece koja slobodnije izražavaju vlastiti identitet; karakteristike koje bi se nazivale „ženskima“ i karakteristike koje bi se nazivale „muškima“. Nažalost, djeca istospolnih roditelja su češće žrtve zlostavljanja u usporedbi sa djecom heteroseksualnih roditelja. Mogući razlozi su usvojeni negativni stavovi druge djece od vlastitih heteroseksualnih roditelja. Značajnu ulogu ima i mjesto gdje obitelj živi (Apelqvist, 2013; prema Grden, 2021). Veće šanse neprihvatanja odnosno zlostavljanja su u mjestima gdje značajno dominiraju tradicionalne vrijednosti i religijski utjecaj u društvu. Šanse za zlostavljanje su povećane činjenicom da su djeca istospolnih partnera udomljena odnosno posvojena (Grden, 2012). Ukoliko dijete također otkrije privlačnost prema istom spolu, može se pojaviti mržnja prema vlastitim roditeljima. Postoji rizik od potiskivanja privlačnosti kako bi dijete povećalo šanse prihvaćanja od strane „normalne djece sa normalnim obiteljima“ (Grden, 2012). Kako bi se rizik spriječio odnosno ublažio, potrebna je otvorena komunikacija djeteta sa roditeljima, ali i socijalna podrška djetetu. Iako istospolni roditelji imaju pravo na udomljavanje i posvajanje, podvojena su mišljenja da li je to u najboljem interesu djeteta. Također se unutar društva pojavljuje pitanje stabilnosti istospolnih veza. Ono proizlazi od toga što istospolni partneri nemaju pravo na brak u RH, stoga se ispituje dugoročnost tog odnosa i posljedice na dijete (Vučković Juroš, 2017).

3.4. Tajenje seksualne orijentacije i rodnog identiteta

Prihvatanje sebe odnosno vlastite seksualnosti je jedan od izazova s kojima se pripadnici manjine moraju suočiti unutar heteronormativnog društva. Heteronormativnost je pretpostavka da su svi u društvu heteroseksualne orijentacije, a homoseksualnost se karakterizira kao abnormalnost odnosno devijantnost unutar društva (Jelić, 2016). Tajenje vlastite spolne orijentacije odnosno rodnog identiteta je najčešća pojava među seksualnim manjinama. Prema istraživanju Agencije Europske unije za temeljna prava (2020), 51% hrvatskih ispitanika je skrivalo vlastitu seksualnu orijentaciju tijekom školovanja. Razlog tajeња je strah od diskriminacije, nasilja i odbačenosti od strane bliskih osoba. Prema EU studijama iz 2012., 44% ispitanika nije otkrilo svoju spolnu orijentaciju i/ili rodni identitet ijednom članu obitelji te je samo 30% otkrilo drugim bliskim osobama (Vučković Juroš, 2015). Kako bismo razumjeli zašto je tajeње učestalo, moramo sagledati proces socijalizacije seksualnih manjina u usporedbi sa drugim manjinama. Pripadnici drugih manjina od malena uče na koji način su oni i njihova obitelj drugačiji od ostalih. Pripadnici seksualnih manjina odrastaju sa heteroseksualnim roditeljima i nerijetko ne mogu uočiti osobe slične sebi (Dank, 1971; prema Kamenov i sur. 2016). Tajenje seksualnosti je ujedno jedan od načina pomoću kojeg osoba nastoji otkriti nepristrane stavove osoba koje su mu bliske. Stavovi koje roditelji i okolina iskazuju tijekom odrastanja djeteta su značajni u oblikovanju njegovog identiteta odnosno slike sebe. Oni ujedno mogu biti ključni u tome hoće li osoba otkriti odnosno prihvatiti svoju seksualnost. Prema istraživanju Kamenov i suradnica (2016), prosječna dob spoznaje vlastite seksualnosti među hrvatskim ispitanicima je 15 godina. Međutim, prosječna dob otkrivanja seksualnosti bliskim osobama je 18. godina. Određene osobe koje žive unutar konzervativnog kućanstva čekaju punoljetnost zbog straha od negativnih reakcija ili izbacivanja iz kućanstva. Negativni stavovi se mogu ukorijeniti tijekom odrastanja do razine gdje osoba u potpunosti negira odnosno potiskuje vlastitu seksualnost. Osjećaj straha odnosno mržnje prema vlastitoj seksualnosti se naziva internaliziranom homofobijom (Spahić, 2012). Problem nastaje kada dugotrajna represija vlastite seksualnosti prijeđe u agresiju prema pripadnicima seksualnih manjina. Mnoga istraživanja ukazuju na povezanost tajeња seksualnosti sa mentalnim zdravljem. Česte posljedice su

povećana depresivnost, anksioznost i podložnost stresu (Schrimshaw i sur., 2013, Hoy-Ellis, 2016; Meidlinger i Hope, 2014; Jackson i Mohr, 2015; Pikić i Jugović, 2006; Lehavot i Simoni, 2011; prema Jelić, 2016). Osobe postaju svakodnevno opterećene strahom da će biti razotkrivene, stoga posebno obraćaju pozornost na vlastito oblačenje, govor, način hoda, interese i slično (Jelić, 2016). Ovakav način života ne dopušta osobi da stvori dublje socijalne odnose. Skrivanje seksualne orijentacije predstavlja skrivanje velikog dijela vlastitog identiteta od okoline. Socijalna podrška od strane obitelji i prijatelja je ključna za prevenciju negativnih posljedica dugotrajnog odnosno trajnog tajenja identiteta. Važnu ulogu također imaju LGBTIQ+ zajednice. One mogu biti izvor socijalne podrške osobama koje nemaju podršku uže okoline. Zajednice i udruge predstavljaju okolinu sličnih osoba unutar koje ne postoji strah od stigmatizacije. One ujedno mogu biti izvor emocionalne podrške pojedincima kroz dijeljenje zajedničkih iskustava i osnaživanje (Huić i sur., 2015). Osjećaj pripadanja i prihvaćenost unutar zajednice imaju važnu ulogu u poboljšanju mentalnog zdravlja seksualnih manjina te lakšeg suočavanja sa okolinom. Pripadanje je jedno od osnovnih životnih potreba, a pripadnost LGBTIQ+ kulturi pruža priliku za brojna pozitivna iskustva te vrednovanje svog identiteta (Kamenov i sur., 2016).

4. ZAKLJUČAK

Članstvo EU je potaknulo javnu vlast na donošenje zakona kojima se priznaju određena prava seksualnim manjinama. Međutim, zakonodavni okvir je ograničen te u pojedinim slučajevima neefikasan u primjeni. Diskriminacija i nasilja nad seksualnim manjinama se ne sankcionira dovoljno, a takva praksa dovodi i do manjeg broja prijavi. Tajenje vlastitog identiteta i seksualnosti je česti način suočavanja sa okolinom zbog straha od diskriminacije i nasilja. Mnogi broj istospolnih partnera je strah držati se za ruku u javnosti kako ne bi doživjeli osudu. Preopterećenost i strah osobe vezano za to kako ga drugi doživljavaju povećava vjerojatnost za razvoj psihičkih poremećaja poput depresije i anksioznosti. Jedna od zabrinjavajućih posljedica usvojenih negativnih stavova je internalizirana homofobija, odnosno mržnja i strah prema vlastitoj seksualnosti. Te osobe nastoje potisnuti vlastite želje, što dovodi do pojačane agresije prema onima koji otvorenu

izražavaju svoj identitet. Međutim, čak i osobe koje nisu pripadnici seksualnih manjina mogu postati žrtve ako ih počinitelji pogrešno procjene kao pripadnicima. Prema mišljenju Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, diskriminacija se ne prepoznaje dovoljno u društvu, odnosno, ne pridaje se dovoljna pažnja ovom problemu. Češće se stavlja odgovornost na žrtve nasilja umjesto na počinitelja. Iako istospolni partneri mogu udomljavati i posvajati djecu, argumenti protiv te mogućnosti upućuju na povećane šanse međuvršnjačkog nasilja nad djetetom. Također se uzima u obzir mogući psihološki utjecaj reakcija okoline na dobrobit djeteta. Jedno od mogućih oblika prevencije je uvođenje edukativnih i preventivnih programa unutar obrazovnog sustava radi senzibilizacije mladih o važnosti tolerancije te negativnim posljedicama diskriminacije i nasilja na pripadnike manjina. Kako bi se programi mogli uvesti u škole, poželjna je suradnja obrazovnog sustava sa LGBTIQ+ udrugama. Najznačajnije nevladine udruge u Hrvatskoj su udruga Dugine obitelji, udruga LORI te Iskorak organizacija. Unutar programa bi bilo poželjno pružiti mogućnost direktnog kontakta djece sa pripadnicima seksualnih manjina odnosno razvijanje svijesti o prisutnosti seksualnih i rodni različitosti u društvu. Direktni kontakt može pozitivno utjecati na smanjenje nelagode i straha prema manjini. Komunikacijom, dijeljenjem iskustava te pronalaskom zajedničkih interesa se mogu pomaknuti barijere „mi“ i „oni“ te povećati šanse za razumijevanjem ove skupine.

5. LITERATURA

1. A.Ž./Hina (2022). *Iznimno važna odluka suda za Hrvatsku: "Istospolne partnere više se ne smije diskriminirati kod posvajanja djece."*. Posjećeno 5.8.2022. na mrežnoj stranici dnevnik.hr: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/iznimno-vazna-odluka-suda-za-hrvatsku-istospolne-partnere-vise-se-ne-smije-diskriminirati-kod-posvajanja-djece---726017.html>
2. Barić, S. (2013). Ustavnopravno načelo jednakosti i pravno uređenje istospolnih zajednica. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 50(1), 81-113.

3. Dronjić, B. (2016). Od marginalizacije tijela do tijela kao margine. S osvrtom na međuuvjetovanost teorije, umjetničkih praksi i zbilje. *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, 8(8), 115-141.
4. Đurin, S. (2018.) Javne politike kao zajedničko dobro. Istraživanje mogućnosti političke emancipacije u uvjetima smanjenja građanskih sloboda u Hrvatskoj. *Etnološka tribina*, 48(41). 1-338.
5. Đurin, S. (2017). O poststrukturalističkoj teoriji diskursa kroz raspravu o uvođenju pojma „brak“ u hrvatski Ustav. *Studia ethnologica Croatica* 29(1), 331-355.
6. Đurin, S. (2012). O politici seksualnosti u Hrvatskoj devedesetih, o diskursima koji su je oblikovali i o njezinim simptomima danas. *Narodna umjetnost – Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 49(2), 33-51.
7. European Union Agency for Fundamental Rights (2020). *A long way to go for LGBTI equality*. Mrežni izvor: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf
8. Gden, M. (2021). *LGBT roditeljstvo*. Završni rad. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet.
9. Huić, A., Jelić, M., Kamenov, Ž. (2015). Što predviđa spremnost heteroseksualnih osoba na pozitivno i negativno ponašanje prema osobama homoseksualne orijentacije?. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 23(2), 79-109.
10. Jelić, N. (2016). Tajenje seksualne orijentacije i mentalno zdravlje LGB osoba: medijacijska uloga karakteristika manjinskog identiteta. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
11. Kamber, D. (2019). Homofobija u Europi u XX. Stoljeću. Diplomski rad. Pula: Filozofski fakultet, znanstveno područje povijesti.
12. Kamenov, Ž., Huić, A., Jelić, M. (2019). Stavovi heteroseksualnih osoba u Hrvatskoj prema pravu na roditeljstvo lezbijki i gejeva: efekt tradicionalnog stava prema rodnim ulogama. *Revija za sociologiju* 49(2), 231-251.
13. Kamenov, Ž., Jelić, M., Huić, A. (2016). Problemi i izazovi seksualnih manjina u Hrvatskoj. Zagreb: FF Press.

14. Ljubičić, V. (2015). Iskustva pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u suzbijanju homofobije. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 23(2), 253-281.
15. Patrčević, S., Ernečić, M. (2020). Razvoj djece u istospolnim obiteljima – činjenice, predrasude i uloga društva. *Ljetopis socijalnog rada* 27(3), 563-590.
16. Perger, N., Novosel, I., Kalezić, D. (2015). *Utjecaj EU integracija na poštivanje i zaštitu ljudskih prava LGBT osoba u Sloveniji, Hrvatskoj i Crnoj Gori*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
17. Petković, D., Kozjak Mikić, Z. (2015). Aktivnosti Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske u suzbijanju diskriminacije LGBT osoba. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju* 23(2), 306-334.
18. Petrašević, T., Duić, D. & Buljan, E. (2017). Prava istospolnih zajednica u Europskoj Uniji s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku. *Strani pravni život*, 61(3), 145-169.
19. Sesardić, N. (2007). Homoseksualni brak: pobjeda političke korektnosti i loših argumenata. *Prolegomena: Časopis za filozofiju* 6(1), 5-28.
20. Spahić, A. (2012.) *Homofobija – fobija koju društvo podržava*. Sarajevo: Sarajevo Open Centre
21. Vučković Juroš, T. (2017). Usporedba ishoda djece iz obitelji istospolnih i raznospolnih partnera: osvrt na kvantitativne studije provedene na slučajnim reprezentativnim uzorcima. *Revija za sociologiju* 47(1), 65-95.
22. Vučković Juroš, T. (2015). Socijalna isključenost seksualnih manjina u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 22(2). 195-217.
23. Vuletić, D. (2003). Gay i lezbijska povijest Hrvatske: Od Drugog svjetskog rata do 1990; Gordogan, str. 106-122.
24. Zakon o suzbijanju diskriminacije. *Narodne novine*, br. 85/2008, 112/2012.
25. Zakon o potpomognutoj oplodnji. *Narodne novine*, br. 86/2012